

МЕМЛЕКЕТТІК ӘЛЕУМЕТТІК ТАПСЫРЫС САЛАСЫНДАҒЫ ЗАҢНАМАНЫ ЖЕТІЛДІРУ БОЙЫНША ҰСЫНЫМДАР

Айгүл Өміржанқызы Қалиева¹

Заң ғылымдарының магистрі, Қазақстан Республикасы Заңнама және құқықтық ақпарат Институтының заңнаманың тиімділігін талдау бөлімінің жетекші ғылыми қызметкері; Астана қ., Қазақстан Республикасы; e-mail: kalieva.a@zqai.kz

Назгүл Нұрлыбайқызы Омарова

Қазақстан Республикасы Заңнама және құқықтық ақпарат Институтының заңнаманың тиімділігін талдау бөлімінің жетекші ғылыми қызметкері; Астана қ., Қазақстан Республикасы; e-mail: omarova.n@zqai.kz

Алуа Құрманғалиқызы Жақсылықова

Заң ғылымдарының магистрі, Қазақстан Республикасы Заңнама және құқықтық ақпарат Институтының заңнаманың тиімділігін талдау бөлімінің аға ғылыми қызметкері; Астана қ., Қазақстан Республикасы; e-mail: alua_30@mail.ru

Аннотация. Мақала «Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс, стратегиялық әріптестікті іске асыруға арналған мемлекеттік тапсырыс, үкіметтік емес ұйымдарға арналған гранттар және сыйлықақылар туралы» Қазақстан Республикасының Заңын (бұдан әрі - Заң), оны қолдану практикасын талдауға арналған және мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс саласындағы заңнаманы жетілдірудің проблемалық мәселелерін анықтауға және оларды шешу жөнінде ғылыми негізделген ұсынымдар әзірлеуге бағытталған. Бұл ретте құқық қолдану практикасының тиімділігіне ерекше назар аударылады.

Осы саладағы қолданыстағы заңнаманы талдау мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс туралы арнайы заңның маңыздылығын түсінуге әкеледі. Сонымен қатар, заңға деген қажеттілік қоғамның ең белсенді топтарының әлеуметтік мәселелерді шешуге қатысуын қамтамасыз ететіндіктен де туындайды, ал мемлекеттік тапсырыстар шеңберіндегі қаражат көптеген қоғамдық бірлестіктердің қаржылық тұрақтылығы мен өмір сүруін қамтамасыз етеді.

Осыған байланысты зерттеу авторлары Заңның баптары бойынша талдау жүргізді, оның жүйелілігі мен қолданудың әлеуметтік маңыздылығы зерттелді, құқықтың сыбайлас жемқорлық нормалары анықталды, оларды іске асырудың тиімділігіне бағалау жүргізілді, мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс саласындағы заңнаманы жетілдіру жөнінде ұсынымдар әзірленді.

Заңнаманы талдау заң шығару жұмысының негізгі бағыттарын егжей-тегжейлі жоспарлауға, заңнама нормаларымен реттелуі тиіс қоғамдық қатынастардың салаларын белгілеуге, қолданыстағы заңнамаға түзетулер енгізу және жаңа актілер қабылдау қажеттілігін негіздеуге, оларды мемлекеттің құқықтық саясатының негізгі бағыттарымен байланыстыруға мүмкіндік береді.

Осылайша, осы зерттеудің өзектілігі мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс саласындағы заңнаманың тиімділігін, оның жүйелілігі мен келісімділігін одан әрі арттырудың объективті қажеттіліктеріне байланысты күшейтіледі.

Зерттеу нәтижелері кәсіподақтарды құқықтық реттеу саласындағы мемлекеттік саясатты қалыптастыру кезінде пайдаланылуы және заң шығару қызметінде ескерілуі мүмкін.

Түйінді сөздер: заң нормаларын талдау, заңнаманың тиімділігі, заңның кемшіліктері, мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс, мемлекеттік сатып алу, заңнаманы жетілдіру жөніндегі ұсынымдар.

¹ Хат-хабарларға арналған автор

РЕКОМЕНДАЦИИ ПО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА В СФЕРЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО СОЦИАЛЬНОГО ЗАКАЗА

Калиева Айгуль Умиржановна

Магистр юридических наук; ведущий научный сотрудник отдела анализа эффективности законодательства Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан; г. Астана, Республика Казахстан; e-mail: kalieva.a@zqai.kz

Омарова Назгуль Нурлыбаевна

Ведущий научный сотрудник отдела анализа эффективности законодательства Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан; г. Астана, Республика Казахстан; e-mail: omarova.n@zqai.kz

Жаксылыкова Алуа Курмангалиевна

Магистр юридических наук; старший научный сотрудник отдела анализа эффективности законодательства Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан; г. Астана, Республика Казахстан; e-mail: alua_30@mail.ru

Аннотация. Статья посвящена анализу Закона Республики Казахстан «О государственном социальном заказе, государственном заказе на реализацию стратегического партнерства, грантах и премиях для неправительственных организаций в Республике Казахстан» (далее - Закон), практики его применения и нацелена на выявление проблемных вопросов совершенствования законодательства в сфере государственного социального заказа и выработку научно обоснованных рекомендаций по их разрешению. При этом особое внимание уделяется эффективности правоприменительной практики.

Анализ законодательства позволяет более детально планировать основные направления законотворческой работы, обозначить сферы общественных отношений, которые должны быть регламентированы нормами законодательства, обосновать необходимость внесения поправок в действующее законодательство и принятия новых актов, соотнести их с основными направлениями правовой политики государства.

В этой связи авторами исследования проведен постатейный анализ Закона, исследована его системность и социальная значимость применения, выявлены коррупциогенные нормы права, проведена оценка эффективности их реализации, выработаны предложения по совершенствованию законодательства в сфере государственного социального заказа.

Анализ законодательства в данной сфере приводит к пониманию значимости специального закона о государственном социальном заказе. Помимо всего, потребность в Законе обуславливает еще и потому, что он обеспечивает вовлечение в решение социальных проблем наиболее активных слоев общества, а средства в рамках государственных заказов обеспечивают финансовую стабильность и выживание многочисленных общественных объединений.

Таким образом, актуальность настоящего исследования усиливается в связи с объективными потребностями дальнейшего повышения эффективности законодательства в сфере государственного социального заказа, его системности и согласованности.

Результаты исследования могут быть использованы при формировании государственной политики в области правового регулирования профсоюзов и учтены в законотворческой деятельности.

Ключевые слова: анализ норм закона, эффективность законодательства, недостатки закона, государственный социальный заказ, государственные закупки, рекомендации по совершенствованию законодательства.

RECOMMENDATIONS FOR IMPROVING LEGISLATION IN THE FIELD OF STATE SOCIAL ORDER

Kaliyeva Aigul Umirzhanovna

*Master of Legal Sciences, Leading Researcher of the Department of Analysis of the Effectiveness of Legislation of the Institute of Legislation and Legal Information of the Republic of Kazakhstan; Astana c., Republic of Kazakhstan;
e-mail: kalieva.a@zqai.kz*

Omarova Nazgul Nurlybayevna

*Leading Researcher of the Department of Analysis of the Effectiveness of Legislation of the Institute of Legislation and Legal Information of the Republic of Kazakhstan;
Astana c., Republic of Kazakhstan; e-mail: omarova.n@zqai.kz*

Zhaksylykova Alua Kurmangaliyeva

*Master of Legal Sciences, Senior Researcher of the Department of Analysis of the Effectiveness of Legislation of the Institute of Legislation and Legal Information of the Republic of Kazakhstan; Astana c., Republic of Kazakhstan;
e-mail: alua_30@mail.ru*

Abstract. *The article is devoted to the analysis of the Law of the Republic of Kazakhstan "On State social order, state order for the implementation of strategic partnership, grants and awards for non-governmental organizations in the Republic of Kazakhstan" (hereinafter - the Law), the practice of its application and is aimed at identifying problematic issues of improving legislation in the field of state social order and developing scientifically sound recommendations for their resolution. At the same time, special attention is paid to the effectiveness of law enforcement practice.*

The analysis of legislation makes it possible to plan in more detail the main directions of legislative work, identify areas of public relations that should be regulated by the norms of legislation, justify the need to amend existing legislation and adopt new acts, correlate them with the main directions of the state's legal policy.

In this regard, the authors of the study conducted an article-by-article analysis of the Law, investigated its consistency and social significance of application, identified corruption-related legal norms, assessed the effectiveness of their implementation, and developed proposals to improve legislation in the field of state social order.

The analysis of legislation in this area leads to an understanding of the significance of the special law on the state social order. In addition, the need for the Law is also conditioned because it ensures the involvement of the most active segments of society in solving social problems, and funds under government orders ensure financial stability and the survival of numerous public associations.

Thus, the relevance of this study is enhanced due to the objective needs of further improving the effectiveness of legislation in the field of state social order; its systematicity and coherence.

The results of the study can be used in the formation of state policy in the field of legal regulation of trade unions and taken into account in legislative activities.

Keywords: *analysis of the norms of the law, effectiveness of legislation, shortcomings of the law, state social order; public procurement, recommendations for improving legislation.*

DOI: 10.52026/2788-5291_2024_79_4_243

Кіріспе

Қазақстан Республикасы Конституциялық және заңнамалық деңгейде әлеуметтік мемлекеттің функцияларын жариялап қана

қоймай, жүйелі ұйымдық-құқықтық негізде іске асыруда. Бұл: халықтың әлеуметтік қорғалмаған топтарын (жұмыссыздарды, зейнеткерлерді, мүгедектерді) қолдау; еңбек

пен адамдардың денсаулығын сақтау; отбасын, ана мен баланы қолдау; кірістерді қайта бөлу арқылы әлеуметтік теңсіздікті жою; қайырымдылық қызметін ынталандыру; білім беру және мәдени бағдарламаларды қаржылық қолдау; жұмыссыздықпен күресу.

Біздің мемлекетіміздің әлеуметтік бағдарлану парадигмасы экономикалық жаңғырту міндеттерін қазақстандық әлеуметтік жүйе мен қоғамды дамыту мәселелерімен қатар қоятын негізгі саяси-құқықтық құжаттарда айқын байқалады. Мемлекеттік органдар мен үкіметтік емес ұйымдардың өзара іс-қимылының тиімді тетіктерінің бірі мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс болып табылады.

«Мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс» термині және ол белгілейтін технологияны іске асыру тетігі посткеңестік кеңістікте, оның ішінде Қазақстанда да қалыптаса бастады. Атап айтқанда, 2005 жылдың 12 сәуірінде Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік әлеуметтік тапсырысты, стратегиялық әріптестікті іске асыруға арналған мемлекеттік тапсырысты іске асыру, үкіметтік емес ұйымдарға арналған гранттар ұсыну және сыйлықақылар беру процесінде туындайтын қоғамдық қатынастарды реттейтін, «Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс, стратегиялық әріптестікті іске асыруға арналған мемлекеттік тапсырыс, үкіметтік емес ұйымдарға арналған гранттар және сыйлықақылар туралы»² Қазақстан Республикасының Заңы (бұдан әрі - Заң) қабылданды. Заң қабылданғаннан бері он тоғыз жыл өтті. Осы уақыт ішінде заң жүйелі түрде талқыланды, оны жетілдіру мақсатында түзетулер, өзгерістер мен толықтырулар енгізілді (соңғы өзгерістер мен толықтырулар 2023 жылғы сәуірде әкімшілік реформа мәселелері бойынша енгізілді).

Мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс – әлеуметтік саладағы міндеттерді шешуге бағытталған, үкіметтік емес ұйымдар бюджет қаражаты есебінен орындайтын әлеуметтік бағдарламаларды, әлеуметтік жобаларды, орталық және (немесе) жергілікті атқарушы органдардың бәсекелес ортаға жүзеге асыру үшін берілген функцияларын іске асыру нысаны (Заңның 1-бабының 2) тармағы). Мем-

лекет пен үкіметтік емес ұйымдардың өзара іс-қимылының тиімді және классикалық тетіктерінің бірі болып табылады, Қазақстанда 2005 жылдан бастап іске асырылуда.

Сондай-ақ, мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс мемлекеттік сатып алу порталында мемлекеттік сатып алу тәсілі болып табылады, оған ҰЕҰ дерекқорына өз қызметі туралы ақпарат берген үкіметтік емес ұйымдар ғана қатыса алады.

Бүгінгі күні мемлекеттік сатып алу порталы³ мемлекеттік сатып алу саласындағы электрондық қызметтерге бірыңғай қол жеткізу нүктесін алуға мүмкіндік береді және Интернет желісіне қосылған кез келген компьютерден тапсырыс беруші, ұйымдастырушы және өнім беруші ретінде мемлекеттік сатып алуға қатысуға мүмкіндік береді. Осылайша, мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс бюджет қаражаты есебінен жүзеге асырылатын әлеуметтік мәселелерді шешу үшін ҰЕҰ-ны қаржылық қолдау нысандарының бірі болып табылады.

Қазақстан Республикасында мемлекеттік сатып алу мынадай тәсілдермен жүзеге асырылатынын атап өтеміз: бәсекелестік – конкурс өткізу арқылы, аукциондарда, баға ұсыныстарын сұрау арқылы, тауар биржалары арқылы және 2022 жылғы 1 қаңтардан бастап электрондық дүкен арқылы. Және бәсекелі тәсілі мемлекеттік сатып алуды жүзеге асыру басым болып табылады⁴.

Зерттеудің мақсаты Қазақстандағы мемлекеттік әлеуметтік тапсырыстарды құқықтық реттеудің ерекшеліктерін анықтау және қолданыстағы заңнаманы жетілдіру бойынша ғылыми-практикалық ұсынымдар әзірлеу болып табылады. Осыған байланысты осы зерттеудің алдына мынадай міндеттер қойылады:

- Мемлекеттік әлеуметтік тапсырысты реттейтін негізгі құқықтық нормаларды талдау;

- Қазақстан Республикасының мемлекеттік тапсырыс саласындағы заңнамасының қазіргі жай-күйінің деңгейін бағалау;

- қарастырылып отырған саладағы заң мен нормативтік заңға тәуелді актілердің баптары бойынша талдау жүргізу;

- Қазақстан Республикасының мемлекет-

² «Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс, стратегиялық әріптестікті іске асыруға арналған мемлекеттік тапсырыс, үкіметтік емес ұйымдарға арналған гранттар және сыйлықақылар туралы» Қазақстан Республикасының 2005 жылғы 12 сәуірдегі № 36 Заңы [Электрондық ресурc]. — <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z050000036> (жүзінген күні: 18.09.2024)

³ <https://goszakur.gov.kz/> (жүзінген күні: 20.09.2024 ж.)

⁴ Мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс бойынша тапсырыс берушілер мен әлеуметтік қызметтерді жеткізушілердің тәуекелдері. <https://www.prozakur.kz/knowledge-base/riski-zakazchikov-i-postavshhikov-soczialnyh-uslug-po-gos-socz-zakazu/> (жүзінген күні: 20.09.2024)

тік әлеуметтік тапсырыстар саласындағы заңнамасының проблемалық мәселелерін, сондай-ақ құқық қолдану практикасын зерттеу және соның негізінде қолданыстағы заңнаманы жетілдіру бойынша нақты ұсыныстар мен ұсынымдар әзірлеу.

Занды талдау барысында жүргізілген талдамалық жұмыстың негізіне айналған мынадай аспектілерге назар аударылды: Заңның мемлекеттің стратегиялық мақсаттарына сәйкестігі, Заңның Қазақстан Республикасының халықаралық міндеттемелеріне сәйкестігі, Заңның Қазақстан Республикасы Конституциясының, Конституциялық Заңдар мен кодекстердің нормаларына, сондай-ақ заң саласын құқықтық реттеудің халықаралық тәжірибесіне сәйкестігі.

Материалдар мен әдістер

Зерттеу барысында пайдаланылған негізгі материалдар: бірқатар стратегиялық және бағдарламалық құжаттардың ережелері, Қазақстан Республикасы Конституциясының, Қазақстан Республикасының конституциялық заңдарының, Қазақстан Республикасының кодекстерінің және т.б. нормалары.

Ғылыми мақаланың әдіснамалық негізі объектіні оның өзара байланыстарында, даму динамикасында жүйелі зерттеу әдісі, сондай-ақ абстракциялау әдісі, талдау және синтез әдісі сияқты жалпы ғылыми әдістер болып табылады. Сондай-ақ, салыстырмалы-құқықтық, техникалық-құқықтық әдістер және ресми-құқықтық талдау сияқты жеке-ғылыми әдістер қолданылды. Зерттелетін мәселелерді толық зерттеу үшін құқық нормаларын түсіндіруге, сондай-ақ құқық қолдану практикасының нақты деректерін жинауға және өңдеуге жүгіну қажет болды.

Талқылау

Құқықтық мониторинг жүргізу қағидаларының 11-тармағының 3) тармақшасына сәйкес⁵ Қазақстан Республикасының Үкіметі айқындайтын (заң жобаларына ғылыми құқықтық сараптаманы қамтамасыз ететін) уәкілетті ұйым жүргізген заңнаманың тиімділігін талдау (нормативтік құқықтық актілерді талдау) нәтижелерін пайдалану жөніндегі талап бекітілді. Осыған байла-

нысты, заңды талдау барысында әзірленген ұсынымдар заң шығару қызметінде есепке алу үшін мүдделі уәкілетті мемлекеттік органдарға жіберілді⁶.

Құқық қолдану практикасы мен халықаралық тәжірибені талдау нәтижесінде анықталған проблемаларды ескере отырып, мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс саласындағы заңнаманы жетілдіру мақсатында келесі ұсыныстарды ұсынамыз.

1. Мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс туралы заңда «үкіметтік емес ұйым» ұғымы бар, ол заңда белгіленген тәртіппен гранттар, сыйлықақылар алуға құқылы, бұл үкіметтік емес ұйымның мүлкін қалыптастыру көздерінің бірі болып табылады. Үкіметтік емес ұйым коммерциялық емес ұйым болып табылады.

«Коммерциялық емес ұйымдар туралы» Қазақстан Республикасының Заңының 35-бабына сәйкес⁷, мыналар:

1) құрылтайшылардан (қатысушылардан, мүшелерден) түскен түсімдер;

2) ерікті мүліктік жарналар мен қайырмалдықтар;

2-1) Қазақстан Республикасының заңдарында көзделген жағдайларда міндетті мүліктік жарналар;

3) заңдарда белгіленген жағдайларда тауарлар сатудан, жұмыстардан, қызмет көрсетуден түскен түсімдер (кіріс);

4) акциялар, облигациялар, басқа да бағалы қағаздар және салымдар (депозиттер) бойынша алынған дивидендтер (кірістер, сыйақы (мүдде));

5) заңмен тыйым салынбаған басқа да түсімдер, заң актілеріне сәйкес, коммерциялық емес ұйымның мүлкін ақшалай және өзге де нысандардағы құрау көздері болып табылады.

Осылайша, коммерциялық емес ұйымдар туралы заңға коммерциялық емес ұйымның мүлкін қалыптастыру көзін – мемлекеттік әлеуметтік тапсырысты орындау нәтижесінде алынған гранттарды, сыйлықақыларды қосу керек деп санаймыз, бұл салықтарды есептеуге әсер етуі мүмкін.

2. Нидерландының мемлекеттік сатып алу саласындағы заңнамасы тапсырыстың техникалық сипаттамасына арналған жекелеген

⁵ «Құқықтық мониторинг жүргізу қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Әділет министрінің 2023 жылғы 11 шілдедегі № 471 бұйрығы Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2023 жылғы 12 шілдеде № 33069 болып тіркелді. [Электрондық ресурс]. — <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2300033069> (жүзінген күні: 20.09.2024)

⁶ Заңнама және құқықтық ақпарат институтымен Қазақстан Республикасының Әділет министрлігіне 2024 жылдың 28 наурызында №:10-04/311 шығыс нөмерімен мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс саласындағы заңнамалық актілерді талдау нәтижелері бойынша талдамалық анықтама жолданды

⁷ «Коммерциялық емес ұйымдар туралы» Қазақстан Республикасының 2001 жылғы 16 қаңтардағы N 142 Заңы. [Электрондық ресурс]. — https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z010000142_/compare (жүзінген күні: 15.09.2024)

ережелерді қамтиды⁸. Техникалық сипаттамалар келісімшарттың тақырыбына байланысты болуы керек және оның құны мен мақсаттарына сәйкес келуі керек. Олар пропорционалды және келісімшарт мақсаттарына жету үшін қажет жұмыс немесе қызмет көлеміне сәйкес келуі керек. Мемлекеттік тапсырысты орналастыру кезінде қызметтерге немесе тауарларға қойылатын техникалық талаптарды нақты анықтау қажет. Тапсырыс беруші бұл талаптарды конкурсқа қатысушылардың барлығына түсінікті болатындай етіп көрсетуі тиіс. Ол үшін ол тауарлардың немесе қызметтердің нақты сипаттамаларына қатысты әртүрлі стандарттарға немесе техникалық сипаттамаларға сілтеме жасай алады. Егер бұл мемлекеттік келісімшарттың ерекше қажеттіліктеріне байланысты болмаса, Тапсырыс беруші белгілі бір бренд атауларын немесе өндірушілерді көрсетпеуі керек.

Қазақстан Республикасының заңдарына техникалық ерекшелік туралы Ұқсас жалпы ережелерді енгізу объективті өлшемшарттарға негізделген өнім берушілерді бағалау мен таңдаудың неғұрлым тиімді рәсімдерін жасауға мүмкіндік береді. Сондай-ақ нарықтың әртүрлі қатысушыларынан сапалы ұсыныстарды тартуға ықпал етеді. Жоғарыда айтылғандардың негізінде мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс жобалары бойынша техникалық ерекшеліктерді әзірлеу бойынша қадамдық алгоритм әзірлеу ұсынылады.

3. Өз баяндамасында «Орталық Азия елдеріндегі коммерциялық емес ұйым (бұдан әрі - КЕҰ) қаржылық тұрақтылығының құқықтық базасы»⁹ Халықаралық коммерциялық емес Құқық Орталығы (ICNL) 2023 әлі де үкіметтік емес ұйымдардың (бұдан әрі - ҰЕҰ) көпшілігінде қаржыландыру көздерін әртараптандыру жоқ екенін атап өтті: ҰЕҰ-да әдетте 1-2-ден аспайтын кіріс көздері болады. Сонымен қатар, басқа елдерде кәсіпкерлік қызметтен түсетін кірістер мен жергілікті донорлардан түскен қайырымдылықтар сияқты маңызды болып табылатын КЕҰ-ның дәстүрлі кіріс көздері Орталық Азиядағы КЕҰ-ның көпшілігі үшін маңызды рөл атқарған жоқ және әлі ойнаған жоқ. Бұл ішінара КЕҰ мен донорлық ұйымдар үшін салықтық жеңілдік-

тердің жеткіліксіздігімен, ал жеке тұлғалар - донорлар үшін мұндай жеңілдіктердің толық болмауымен түсіндіріледі. Сонымен қатар, жергілікті компаниялар мен азаматтардың КЕҰ қызметі туралы хабардың жеткіліксіздігін, КЕҰ арқылы қайырымдылық жасау дәстүрінің жоқтығын атап өтуге болады (қайырымдылықтар, әдетте, КЕҰ-ның қатысуынсыз көмекке мұқтаж адамдарға тікелей жүзеге асырылады). Кәсіпкерлік қызметтен түсетін табыс сияқты табыс көзінің бұл түрінің таралмауы, ең алдымен, салық заңнамасының жеткіліксіздігімен және КЕҰ-ның кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыру үшін жеткілікті ынталандырудың болмауымен, КЕҰ-ның бастапқы капиталы мен несие алу мүмкіндігінің болмауымен, КЕҰ-ның нарық жағдайында тауарлар мен қызметтерді өндіру мен сатуды жоспарлау және жүзеге асыру дағдыларының болмауымен және т. б. байланысты.

Жоғарыда айтылғандардың негізінде КЕҰ-ға олардың кәсіпкерлік қызметі үшін салықтық жеңілдіктер беру мүмкіндігін қарастыру ұсынылады.

4. 2023 жылғы 1 қаңтардан бастап енгізілген мемлекеттік әлеуметтік тапсырыстың жаңа тетігі – стратегиялық әріптестікті іске асыруға мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс. Тапсырыстың бұл түрі деп ҰЕҰ-ның жалпыұлттық басымдықтарды іске асыру үшін әлеуетін тарту мақсатында орталық атқарушы органдар ҰЕҰ-ға беретін қаражат түсініледі.

Мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс туралы Заң мен ережелер стратегиялық серіктестер қызметінің мәнін ашпайды. Тиісінше, стратегиялық серіктестердің рөлін және олардың қызметінің ауқымын бағалау қиын.

Нәтижелер

Қазақстан Республикасының Әділет министрлігі Қазақстан Республикасының Заңнама және құқықтық ақпарат институтының бастамасы бойынша Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрлігінің атына¹⁰ мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс саласындағы құқық қолдану практикасы бойынша ақпарат беру туралы хат жолдаған болатын.

⁸ Нидерланды сатып алу туралы заң, 2.3.3.1-параграфтары // [⁹ «Орталық Азия елдеріндегі КЕҰ-ның қаржылық тұрақтылығының құқықтық базасы» \[Электрондық ресурс\] \[¹⁰ Қазақстан Республикасының Әділет министрлігі Заңнама және құқықтық ақпарат Институтының бастамасымен Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрлігінің атына 2024 жылдың 8 ақпанында № 8-1-8-/1129-И шығыс нөмерімен мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс саласындағы құқық қолдану практикасы бойынша ақпарат беру туралы хат жолдады\]\(http://Financial-Sustainability-Central-Asia-RU-vf.pdf \(icnl.org\) \(жүзінген күні: 16.09.2024\)</p>
</div>
<div data-bbox=\)](http://wetten.nl - Regeling - Aanbestedingswet 2012 - BWBR0032203 (overheid.nl) (жүзінген күні: 16.09.2024)</p>
</div>
<div data-bbox=)

Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрлігінің (бұдан әрі - Мәдениет министрлігі) жауабына сәйкес, соңғы 3 жылда Мәдениет министрлігіне мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс саласындағы түрлі мәселелер бойынша 11 өтініш келіп түсті. Негізінен, өтініштер мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс бойынша конкурстық рәсімдер мен құжаттаманы түсіндіруге бағытталған.

Осылайша, олардан:

- **4 өңірлердегі жобаларды жоспарлау мәселелері бойынша өтініштер** (жария талқылау шеңберінде жұртшылықтың пікірін ескермеу), мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс жобаларының конкурстық құжаттамасын қарау кезінде мемлекеттік органдардың балдарды дұрыс есептемеуі бөлігінде Қазақстан Республикасының мемлекеттік сатып алу туралы заңнамасының талаптарын бұзу, жобаларды жұртшылықпен жария талқылауды жүргізбеу туралы;

- мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс бойынша конкурстық рәсімдер мен құжаттаманы түсіндіруге қатысты **6 өтініш** (әлеуметтік маңызы бар жобалар бойынша жұмыс тәжірибесін есептеу, жобаларды іріктеу өлшемшарттарын есептеу, конкурстық құжаттаманы толтыру, жергілікті деңгейде жобаларды іске асыру кезінде балларды есептеу бойынша);

- мемлекеттік әлеуметтік тапсырысты іске асыру рәсімдеріне қатысты НҚА-ға 1 ұсыныс.

Сонымен қатар, 11 өңірдің ақпараты бойынша жалпы 11 ұсыныс түсті (Ақмола облысы – 2, Ақтөбе облысы – 1, Қостанай облысы – 1, Қызылорда облысы – 2, Жетісу облысы – 3, Алматы қаласы – 2).

Өз кезегінде, Алматы, Атырау, Шығыс Қазақстан, Жамбыл облыстары мен Шымкент қаласында заңнаманы жетілдіру саласында шағымдар мен ұсыныстар жоқ.

Аймақтардың негізгі ұсыныстары келесідей:

1) мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс жобалары шегінде техникалық ерекшеліктерді әзірлеу бойынша қадамдық алгоритм әзірлеу;

2) мемлекеттік әлеуметтік тапсырыстың ашықтығын қамтамасыз ету мақсатында өңірлердегі мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс жобаларының тақырыптары бойынша ыңғайлы контент жасау;

3) мемлекеттік сатып алу қағидаларына мемлекеттік сатып алу қатарынан мемлекет-

тік әлеуметтік тапсырысты алып тастау бөлігінде өзгерістер енгізу, өңірлерде жергілікті ұйымдар (ҰЕҰ) үшін артықшылықтарды енгізу мәселесін қарау;

4) әділет органдарына ҰЕҰ жарғылық құжаттарының өлшемдерін қайта қарау мүмкіндігін қарау, өйткені бүгінгі күні барлық ҰЕҰ жарғыларында бейініне әртүрлі міндеттер қояды және бейінінен тыс барлық конкурсқа қатыса алады;

5) заңнамалық деңгейде «үкіметтік емес ұйым» және «коммерциялық емес ұйым» ұғымдарына анықтама беру;

6) мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс жобаларының қорытындыларын қарайтын және оларды бағалайтын сарапшылардың қызметіне ақы төлеу мүмкіндігін заңнамалық деңгейде қарастыру;

7) ҰЕҰ дерекқорында ҰЕҰ тіркеу процестерін жетілдіруге қатысты.

Соңғы 3 жылда Мәдениет министрлігімен Қазақстан Республикасының мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс, стратегиялық әріптестікті іске асыруға мемлекеттік тапсырыс, Қазақстан Республикасындағы үкіметтік емес ұйымдар үшін гранттар мен сыйлықақылар туралы заңнамасының әкімшілік құқық бұзушылықтары анықталған жоқ.

Францияда¹¹ мемлекеттік сатып алумен айналысатын шенеуніктер үшін арнайы оқыту жүргізіледі. Мемлекеттік қызметкерлер үшін, атап айтқанда, сатып алу бөлімінің қызметкерлері үшін этика немесе адалдық мәселелері бойынша осындай оқыту хабардарлықты арттыра алады, білім мен міндеттемені дамытады, сондай-ақ мемлекеттік органдарда адалдық мәдениетін қалыптастыруға ықпал етеді.

Осылайша, Франциядағы тәжірибе бойынша Қазақстанда осы тәжірибені енгізу мүмкіндігін қарастыруды ұсынамыз. Оқыту мамандандырылған болуы мүмкін және Мемлекеттік сатып алудың әртүрлі аспектілерін, соның ішінде этикалық стандарттарды, сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл рәсімдерін, сатып алу процестеріндегі заңдылық пен ашықтықты сақтау ережелерін қамтуы мүмкін. Сонымен қатар, рәсімдер жұртшылықтың пікірін ескере отырып ашық болуы керек.

Халықаралық тәжірибе көрсеткендей, Францияда Мемлекеттік сатып алу тапсырыс беруші тарапынан қаржылық міндеттемені орындауды көздейді. Осылайша аванс,

¹¹ ЭБДҰ ұсынымдары, *Preventing Corruption in Public Procurement 2016*, p.13, box 3 <https://baselgovernance.org/publications/preventing-corruption-public-procurement> (жүзінген күні: 14.09.2024)

алдын-ала төлем және төлем мерзімдері қарастырылуы мүмкін. Қазақстанда тәжірибе көрсетіп отырғандай, проблемалардың көбі қызметтерге ақы төлеу саласында туындайды.

Қорытынды

Қазақстанда мемлекеттік әлеуметтік тапсырыстарды жүзеге асыру тәжірибесі көптеген проблемалардың көрсетілетін қызметтерге ақы төлеу саласында туындайтынын көрсетеді. Мысалы, «Мемлекеттік сатып алу туралы» және «Мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс, стратегиялық әріптестікті іске асыруға мемлекеттік тапсырыс, үкіметтік емес ұйымдарға арналған гранттар мен сыйлықақылар туралы» заңдарда авансқа, алдын ала төлемдерге және төлем мерзімдеріне қатысты нормалар жоқ. Бұл әлеуметтік қызмет көрсететін ұйымдарды бастапқыда өз есебінен тапсырыстарды орындауға мәжбүр етеді.

Осы аспектіні ескере отырып, заңнамаға қызметтерге ақы төлеу мәселелерін реттейтін нормаларды енгізу қажет болып көрінеді. Мұндай нормалар өнім беруші ұйымдар үшін қаржылық тәуекелдерді болдырмай және мемлекет пен оның азаматтарының мүддесі үшін тапсырыстардың тиісінше орындалуын қамтамасыз ете отырып, мемлекеттік әлеуметтік тапсырыстардың әділ және тиімді жүзеге асырылуын қамтамасыз етуге көмектеседі.

Сатып алу бөлімінің қызметкерлері үшін этика немесе адалдық бойынша оқыту хабардарлықты арттырады, білім мен міндеттемені дамытады және қоғамдық ұйымдарда адалдық мәдениетін қалыптастыруға ықпал етеді. Бұл тәжірибені Францияда жасалғандай Қазақстанға енгізу мүмкіндігін қарастыруға болады. Оқыту мамандандырылған болуы мүмкін және мемлекеттік сатып алудың әртүрлі аспектілерін, соның ішінде этикалық стандарттарды, сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл рәсімдерін, сатып алу процесіндегі заңдылық пен ашықтықты сақтау ережелерін қамтуы мүмкін.

Қазақстандағы әлеуметтік тапсырыстарды жүзеге асыратын ҮЕҰ мемлекеттік органдар-

мен (тапсырыс берушілермен) диалогта жиі қиындықтарға тап болады. Бәсекелестік диалогты енгізу оларға тапсырыс берушілермен тығыз қарым-қатынас жасауға, қызметтердің егжей-тегжейін талқылауға және оны көрсетудің ең жақсы тәсілдерін анықтауға мүмкіндік береді. Ал тұтынушы өз кезегінде әлеуетті жеткізушілермен олардың мүмкіндіктері мен ұсыныстарын жақсырақ түсіну, сондай-ақ нарық мүмкіндіктері туралы толық түсінік алу және ең қолайлы шешімді таңдау үшін диалогқа түсуге мүмкіндік береді.

Қорытындылай келе, егер мұндай сатып алуды жүзеге асыру кезінде мемлекет рәсімінің басқа тәртібін, талаптарын, қосымша жеңілдіктерді немесе ережелерді, атап айтқанда жоғарыда айтылғандарды қарастырса, талданатын Заң қосымша нормалар мен ережелерді енгізуді талап ететінін атап өткіміз келеді,

Өзге жағдайда, шет елдердің (атап айтқанда, батыс елдерінің) тәжірибесіне сүйене отырып, осы саланың ерекшелігін ескере отырып, мемлекеттік әлеуметтік тапсырысты жүзеге асыру туралы қосымша тарауды «Мемлекеттік сатып алу туралы» Қазақстан Республикасының Заңына енгізу ұсынылады.

Осылайша, Қазақстан Республикасының мемлекеттік әлеуметтік тапсырыстар саласындағы заңнамасын талдау мынадай аспектілердің жеткіліксіз әзірленгенін көрсетеді:

- 1) әлеуметтік тапсырыс рәсімін іске асыру кезінде сыбайлас жемқорлық пен теріс пайдалануды болғызбау жөніндегі шаралар;
- 2) мемлекеттік сатып алуды жүзеге асыру тәсілдері;
- 3) критерийлерді бағалау, өнім берушілерге қойылатын біліктілік талаптары;
- 4) мемлекеттік әлеуметтік тапсырыстың қаржылық орындалуы;
- 5) тапсырыстың техникалық ерекшелігі/сипаттамасы.

Сонымен қатар, заңның тиімділігін талдау нәтижелері бойынша неғұрлым егжей-тегжейлі ақпаратпен «ZAN.KZ» дерекқорынан танысуға болатындығын атап өтеміз (<http://www.zan.kz>).